

'OM ANDEREN TE LATEN LACHEN, MOET JE OM JEZELF KUNNEN LACHEN'

INTERVIEW door Eric van der Wal

TEKST Wilbert Geijtenbeek

Honorair hoogleraar Paul de Blot heeft in één eeuw meerdere levens geleid. Hij overleefde het Jappenkamp, werkte voor de Indonesische staat en maakte carrière in de wetenschap. Steeds opnieuw wist hij het steven van zijn leven te wenden door het kind in hemzelf te herontdekken. 'Ik leer mensen vooral dingen af te leren.'

Hij is op zeer hoge leeftijd nog altijd speels. Hoogleraar Paul de Blot leert zichzelf steeds nieuwe creatieve manieren van expressie aan. Zo volgde hij ver na zijn pensioengerechtigde leeftijd een opleiding tot clown, want de clown is voor hem een 'kruising tussen een dichter en een orang oetan – een mengeling van gevoeligheid en kracht'. Dat is hoe De Blot zichzelf ziet, en zijn ontwapenende persoonlijkheid is duidelijk te herkennen in de manier waarop hij gestalte geeft aan zijn functie van hoogleraar.

Hij is overigens 's lands meest hoogbejaarde hoogleraar, want Paul de Chauvigny de Blot werd geboren in 1924. Al sinds 1979 is hij verbonden aan de Universiteit Nyenrode en de laatste dertien jaar als hoogleraar business-spiritualiteit. Zijn wieg stond in Kutowinangun, op Java, in toenmalig Nederlands-Indië. Hij diende als jongvolwassene in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger en belandde na de verovering van de archipel door de Japanners in een concentratiekamp op Midden-Java. Daar onderging hij veel ellende, waaronder, geblinddoekt, een maandenlange eenzame opsluiting. Na de oorlog werkte hij voor het Bureau Industrieel Herstel, in Bandung. Op Java ging hij toentertijd in training bij

de Jezuïeten. Hoewel hij al geruime tijd in Nederland woont en werkt, is hij Indonesisch staatsburger.

Zijn militaire dienst en de oorlog hebben zijn leven getekend. Hij besloot er, in tegenstelling tot veel andere repatrianten, nadien niet over te zwijgen. Zijn getuigenissen daarvan zijn de vele boeken die hij schreef en waarin hij geregeld verwijst naar zijn persoonlijke verleden. De Blot houdt van het nieuwe begin en heeft meermalen zijn leven een andere wending gegeven. Als hoogleraar heeft hij nieuwe vakgebieden ontgonnen door verrassende verbanden te leggen. Zijn meest recente collegereeks, bijvoorbeeld, is *Ecologische Spiritualiteit*. De Blot, lachend: 'Studenten die dat lezen, willen weten: wat is dat? Je moet hun verbeelding prikkelen.' Elk nieuw thema dat De Blot aanboorde is stevig gegrond door zijn eigen levenservaring; hij ontwapent en inspireert. Tien jaar geleden werd zijn levensverhaal, tijdens de dies natalis van de universiteit, bekroond met het lidmaatschap in de ridderorde van Oranje-Nassau. De Blot heeft overigens zijn dienstverband aan de Business-universiteit drie keer onderbroken zien worden. Over deze trits van ontslagen, waarbij hij zich principieel opstelde, kan hij zich

nog zichtbaar opwinden. Na de derde keer werd hij door de huidige rector, de Tsjechische Miša Džoljić, voor het leven benoemd tot honorair hoogleraar. ‘Zzp-hoogleraar’ – zo noemt hij zichzelf nu. Grijnzend: ‘Ik kan nu niet meer ontslagen worden.’ De Blot heeft een ruime eigen werkkamer op de derde etage van het hoofdgebouw van Nyenrode – de locatie waar dit interview plaatsvindt. Een gesprek over spiritualiteit, dienstbaarheid, leiderschap en wijsheid.

Wat heeft het concentratiekamp gedaan met uw mensbeeld?
‘Mijn mensbeeld is niet veranderd door de oorlog. Mijn ervaring in het kamp heeft bij mij de vraag opgeroepen: wat maakte dat de ene wel overleefde, en de andere niet? Ik heb daar lang over nagedacht, want iedereen in het kamp had te maken met dezelfde verschrikkelijke omstandigheden. Mijn conclusie? De mensen die het overleefden, leunden op een soort basisvertrouwen, gebaseerd op de wetenschap vrienden te hebben. Die heb je in het kamp namelijk nodig, vrienden maakten het verschil tussen verhongeren en overleven, tussen leven en dood. Ik heb zelf vrienden gehad die ik na mijn bevrijding uit het kamp niet meer heb teruggezien. Maar ik weet dat ze nog altijd vrienden zijn, waar ze nu ook zijn, of ze nog leven of niet. Vriendschap ontstaat namelijk als je het basisvertrouwen hebt om jezelf open te stellen voor vriendschap. Dat is wat het verschil maakt in het leven. Dat leer ik mijn studenten ook.’

U heeft het na de oorlog in de spiritualiteit gezocht.
‘Ik besloot Jezuïet te worden. Spiritualiteit is namelijk de enige oplossing. Kijk, de meeste mensen waren na de oorlog verkrampd over hun ervaringen. Ze spraken er niet over. Ik deed dat wel. Ik heb daar mijn methode voor ontwikkeld. Ik heb handboeken geschreven voor het verwerken van leed, op basis van mijn eigen leed. Kijk, spiritualiteit is op papier heel eenvoudig. Alleen, de praktijk is moeilijk. Ik heb er vijftien jaar over gedaan om het te leren leven.’

U doelt op de opleiding tot Jezuïet die u na de oorlog volgde. Wat veranderde er in uw leven?
‘Om Jezuïet te zijn heb je twee dingen nodig.’ De Blot pakt een boekje uit zijn boekenkast en laat het zien. De titel luidt: *Spirituele Momenten*. Hij bladert erdoorheen,

het boekje blijkt blanco. ‘Zie je het? Er zijn maar twee principes die je als Jezuïet hanteert. Het eerste is: je moet onderscheid maken tussen het doel en de middelen. Je moet in je leven altijd je doel helder zien te hebben en dat niet ondergeschikt maken aan de middelen. Dat is het eerste. Het tweede is: onderscheid maken tussen goede en betere middelen. Wanneer je alleen middelen kiest die goed genoeg zijn, dan groei je als mens niet. Zoek je elke dag wat morgen beter is, dan blijf je groeien. Tegelijkertijd: zoek nooit het allerbeste – dat vind je niet. Dat zijn de twee principes van de Jezuïeten. En die bepalen mijn mensbeeld.’

Hoe leert u uw studenten dat in de praktijk te brengen?
‘Ik help hen om de tijd als heilig te beschouwen. Dat is lastig voor een student, want je komt binnen voor een college en na afloop gaat de bel, pak je je spullen en ga je naar het volgende college. Maar als ze na hun studie een betrekking in het bedrijfsleven krijgen, dan zijn ze er bij gebaat geen overvolle agenda te hebben. Mijn eigen agenda houd ik zo leeg mogelijk en wat ik meteen kan afwerken doe ik. Kijk maar.’ De Blot pakt zijn agenda erbij en bladert enkele weken door. De meeste dagen tellen één afspraak. ‘Je zou het niet denken, maar ik heb het eigenlijk reuze druk hier. Werk genoeg. En toch is mijn agenda leeg. Ik heb geleerd te leven in het hier en nu en sta open voor persoonlijke ontmoetingen. Want, je weet nooit wat er overmorgen gebeurt. Bovendien is jezelf zorgen maken over de toekomst verspilde tijd en energie. Ik leer mijn studenten dus om open te staan voor een ontmoeting, om de tijd te nemen om te observeren. En ik stel hen de vraag: waar droom je nou van?’

Dromen uw studenten van een carrière in het bedrijfsleven?
‘Weet je met welke droom deze universiteit is opgericht? Na de Tweede Wereldoorlog waren veel studenten van de eerste lichting aan Nyenrode oorlogsveteranen uit Nederlands-Indië. De universiteit was een initiatief van KLM-oprichter Albert Plesman, die daarvoor samenwerkte met de Jezuïeten. Plesman had twee doelen voor ogen voor de studenten: entrepreneurschap ontwikkelen en dienstbaarheid kweken. Plesman liet zich bij de oprichting van de universiteit inspireren door het verschil tussen gevechtsvliegers en verkeersvliegers. Bij KLM werkten en werken ver-

keersvliegers, die zich bij hun keuzes laten leiden door wat de verkeerstoren meldt. Verkeersvliegers volgen de aanwijzingen van de toren en zijn daarom beslis-sers die een ander nodig hebben bij hun keuzes. Zo is het ook met managers: er zijn managers die net als verkeersvliegers varen op andermans kompas – *two-handed managers* feitelijk. Zo is het ook met studenten bedrijfskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Maar wat doet de gevechtsvlieger? Die ziet de vijand en vliegt er meteen op af. Die is een *one-handed manager*. Zo wil Nyenrode zijn studenten al vanaf het begin opleiden: tot one-handed managers, tot beslissers die eigenstandig aan de stuurknuppel zitten. Nog altijd draait het bij Nyenrode om de waarden ondernemerschap en *stewardship*. Niet om leiderschap – die waarde is er later pas bij gekomen.’

U heeft het niet op leiderschap?

‘Inderdaad. Leiderschap gaat om macht. Daarom staat het op gespannen voet met *stewardship*. Een steward of stewardess, in een vliegtuig, stelt passagiers op hun gemak. Zij creëren een klimaat waarin mensen zich kunnen ontplooien. Stewards zijn de echte leiders.’

Hoe kunt u studenten iets leren over die grote thema’s in het leven?

‘Nou, de stommitieit die we uithalen is dat we proberen van andere mensen te leren. Maar je moet van jezelf zien te leren. Daarover heb ik een handboek geschreven, voor accountants die worden opgeleid aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Dat is het handboek *Ik heb plezier*.’ De Blot laat de ondertitel lezen: ‘Met vallen en opstaan vind ik de bron van mijn kracht.’

De Blot laat de foto’s in zijn boek zien – een patroon dat hij tijdens ons gesprek met meerdere van zijn eigen boeken herhaalt. In zijn boeken staan prominent foto’s van gezichtsuitdrukkingen van mensen, merendeels kindergezichten. Daarbij staat steeds een onderschrift, dat die gezichtsuitdrukking duidt. Zoals: *Ik ben zo alleen, niemand houdt van me*. Of: *Het kleine kind geniet, het weet nog niets, maar voelt alles*. De Blot wijst op de foto, van een lachend kind. ‘Zie je deze foto? Kijk, dat kind lacht, door zijn verbazing. Die verbazing leren we leerlingen af door cito-toetsen en repetities, we omwikke-

len hun oorsprong. Mijn geheim? Ik leer studenten de omwikkeling te zien en zichzelf weer te ontwikkelen.’

Wat maakte dat u het kamp overleefd hebt?

‘Twee keer was ik bijna dood – of eigenlijk: werkelijk dood. Eén keer lag ik al op een lijk-kist, toen ik eraf rolde en weer begon te bewegen. Wat maakte dat ik overleefde? Twee dingen: het eerste is vriendschap, want zonder vrienden overleef je het kamp niet. Ik heb in het kamp geleerd samen te leven, en samen te werken met vrienden. En het tweede was de mij onbekende God. Ik was niet gelovig – integendeel. Ik ben gelovig geworden in de oorlog. Tijdens een vuurgevecht kreeg mijn buurman een kogel, hij was op slag mordsdood. En ik niet. Dus ik knielde neer en dankte God. Ik ben op dat moment gelovig geworden.’

Staan studenten open voor uw levenslessen?

‘Zeker. Anders vragen ze me niet om op mijn 95e nog gastcolleges te geven aan de topaccountants van morgen. Kijk, kennis vergaren mijn studenten wel. De werkelijkheid is echter als een ijsberg. Als je een ijsberg bekijkt, kun je maar tien procent ervan goed zien. Die kennis leer je op school, door te studeren. En zo’n dertig procent van de ijsberg is half zichtbaar, door het water heen. Dat is de kennis van de adviseur, van de psycholoog. Maar in de praktijk houden mensen geen rekening met de onderkant van de ijsberg. In mijn ervaring kijken studenten altijd naar de bovenkant. Ik stuur ze naar de onderkant van hun eigen ijsberg. Daar is geen enkel verstandelijk houvast bij. Dat is de andere kennis, zoals van een vrouw die een kind krijgt. De kennis van een verliefde jonge man. Dat is de zijns-kennis, die iedereen bewaart in het geheugen van zijn hart. In je hart zit bijvoorbeeld de herinnering aan het meisje waar je ooit verliefd op was. Dat meisje vergeet je nooit. De kunst is om in het geheugen van je hart de giftige herinneringen eruit te gooien: je hart schoonmaken. Hoe je dat doet? Ik doe het door elke dag op te schrijven waar ik plezier van heb gehad, waar ik gelukkig van ben geworden. Heb ik geen mooie herinneringen, dan laat ik die bladzijde leeg. En ik herlees mijn dagboek geregeld. Op het laatst heb ik dan veel herinneringen aan mooie dingen. En de rotzooi vergeet ik. Zo train ik mijn studenten ook.’

Plotseling staat De Blot op. Hij loopt naar zijn kast en pakt daaruit een foto waarop hij met een clownsneus staat. ‘Kijk, dit is mijn eerste optreden als clown, in Utrecht.’ De Blot leest voor uit de tekst van zijn leermeester Ton Kurstjens, die hij op achterkant van de foto heeft laten afdrukken: ‘Om clown te zijn hoef je niets te leren. Je hoeft alleen dingen terug te halen die je afgeleerd hebt. Een clown probeert verbinding te brengen met het kind in ons. De clown laat je de vrijheid voelen die je als kind kende, geen uitgebreide bespiegelingen, geen kritische kanttekeningen, maar puur plezier en levensenergie. De clown denkt niet na, hij doet, stapt niet gehinderd door kennis nieuwsgierig op zijn doel af. Een clown laat de mensen lachen omdat hij de onderdrukte kanten van de mensen kent. Een clown is een kruising tussen een dichter en een orang oetan. Een mengeling van gevoeligheid en kracht. Wie nooit zijn evenwicht verloor, is geen echte clown. De clown is vrij, leeft in het heden, maakt zich geen zorgen over de toekomst, leeft in het huidige moment van het nu. Om anderen te laten lachen moet je om jezelf lachen. Clowns zijn bewogen om mensen die de wereld liefhebben en zijn in hoge mate dienstbaar.’

Waarvoor gebruikt u uw clowns-kunst?

‘Om te ontwapenen. Ik heb de neus daarom altijd bij mij, in mijn tas. Zodra een gesprek gespannen wordt, zet ik de neus op. Dan wordt er gelachen en kunnen we opnieuw beginnen.’

Terwijl we afscheid nemen, voegt De Blot glimlachend toe: ‘Zo ziet u dus eigenlijk dat ik niet echt hoogleraar ben – althans, niet in de zin van wat hoogleraren zijn.’

OVER PAUL DE BLOT

Functie: Honorair hoogleraar Business-spiritualiteit
Leeftijd: 95 jaar

Opleidingen:
Scheikundige technologie (Technische Hogeschool Bandung, 1947)
Scholing als Jezuiet (Indonesië, Nederland en Duitsland, 1962)

Filosofie (Katholieke Universiteit Nijmegen, 1957)
Theologie (Maastricht, 1961)
Politologie (Universitas Gadjah Mada Jogjakarta, 1974)
Psychologie en Spiritualiteit (Katholieke Universiteit Nijmegen, 1985)
Dissertatie (Businessuniversiteit Nyenrode, 2004)

Eerdere functies:

Scheikundig technicus in de suikerfabriek van Madiun, Java (1940-1942)
Lid van de commando's, Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (1942)
Technicus, Bandung, Java (1947-1948)
Leraar op een basisschool in Semarang, Java (1950-1952)
Leraar op een middelbare school in Magelang, Java (1955-1957)
Docent aan de Universitas Gadjah Mada in Jogjakarta (1962-1978)
Aalmoezenier voor de Indonesische marine (1963-1975)
Campus moderator, en lector (1979-1993)
Business-consultant en lector in Jakarta en Semarang, Java (1985-heden)
Hoogleraar Business-spiritualiteit, Businessuniversiteit Nyenrode (2006-heden)
Honorair hoogleraar, Businessuniversiteit Nyenrode (2010-heden)
Nevenfuncties: De Blot is actief als consultant in Nederland, Duitsland en Indonesië. Ook is hij actief als mantelzorger, gespecialiseerd in het verzorgen van mensen met oorlogstrauma's. Hij is actief als ziekenhuispastor en studentenpastor, met speciale aandacht voor Indonesische studenten en immigranten.

Hobby's: gitaar spelen, optreden als clown

OVER BUSINESSUNIVERSITEIT NYENRODE

Opgericht in 1946
Omzet 2017-2018: 57,6 miljoen euro
4.000 studenten (per 1 januari 2018)